

Małgorzata Wolska-Długosz

Przepis na życie studentów Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach – plany, dążenia, aspiracje

---

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 22,
191-209

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Przepis na życie studentów Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach – plany, dążenia, aspiracje

Recipe for life the students at The Jan Kochanowski University in Kielce – plans, aspirations

Wprowadzenie

Każdy młody człowiek w toku dorastania snuje plany, dążenia i cele, konstruując tym samym swój idealny przepis na życie. Wszystkie, zarówno te mniej, jak i bardziej sprecyzowane, marzenia wymagają ogromnego nakładu pracy, a niekiedy i wielu wyrzeczeń. Są jednak tego warte, gdyż wyznaczają całą przyszłą drogę życia młodego człowieka. Osiągnięcia i dokonania w młodym wieku to dopiero początek drogi, jaką wyznacza sobie młodzież. Jakie będzie jej dorosłe życie? Co młodzi ludzie chcieliby osiągnąć, kim być? Prawie każdy młody człowiek zadaje sobie takie lub podobne pytania i próbuje wyobrazić sobie swoją przyszłość. Zazwyczaj towarzyszą temu uczucia niepewności i strachu. Wpływa na to m.in. życie we współczesnym świecie, które jest ogromnym wyzwaniem dla każdego człowieka. Dotyczy to zwłaszcza młodych ludzi, którzy w dobie daleko idących przemian muszą kierować swoim życiem w taki sposób, aby dostosować się do wymagań współczesności. Tempo zachodzących przemian cywilizacyjnych przyczynia się u części młodzieży do poczucia zagubienia. Toteż kształtowanie planów i przyszłej drogi życiowej jest niebywale trudne. Wymaga ogromnego zaangażowania i wytrwałości, a także wiary we własne siły. Należy jednak zaznaczyć, że poglądy i postawy młodzieży krystalizują się stopniowo pod wpływem różnorodnych czynników społecznych, kulturowych oraz wychowawczych. Sam proces zdobywania własnego poglądu na świat i życie jest bardzo trudny, toteż postępowanie młodych ludzi często odznacza się dużą niekonsekwencją w stosunku do skryzalizowanych już przekonań.

Realizacja celów i marzeń młodych w dużej mierze zależy od takiego czynnika motywacyjnego, jakim są aspiracje. Szerokie zainteresowanie

planami i aspiracjami, w tym edukacyjno-zawodowymi, młodzieży jest zrozumiałe. Znajomość zamierzeń młodego pokolenia pozwala przewidywać możliwe i prawdopodobne kierunki, bieg społecznych, politycznych i gospodarczych przeobrażeń. Pozwala też na podejmowanie działań sprzyjających realizacji aspiracji społecznie akceptowanych lub działań korygujących zamierzenia społecznie niepożądane.

Badania nad planami i aspiracjami młodzieży prowadzone są od lat. Pozwoliły one określić hierarchię wartości i celów młodych ludzi. Jak pokazują badania przeprowadzone przez CBOS, od lat stabilna jest hierarchia celów i dążeń życiowych młodzieży. Młodzi na pierwszym miejscu stawiają życie rodzinne, ciekawą pracę, zgodną z zainteresowaniami oraz miłość i przyjaźń. Zwiększyła się natomiast chęć posiadania dóbr materialnych. Wiąże się to z przekonaniem o ich łatwiejszej dostępności. Zwiększył się również odsetek młodych ludzi, którzy sądzą, że za 10–15 lat będą posiadaczami samochodu oraz będą mieszkać we własnym mieszkaniu. W stosunku do lat ubiegłych zmniejszyło się jednak poczucie zagrożenia bezrobociem. Najpopularniejszym deklarowanym sposobem radzenia sobie z tą ewentualnością jest kontynuowanie nauki i uczęszczanie na kursy dokształcające¹.

Przygotowanie planów dotyczących zarówno życia osobistego, jak i zawodowego wymaga określenia kierunku działania, rozumianego zwykle jako cel. „Cele regulują ludzkie zachowanie w szerokim tego słowa znaczeniu, nadają porządek i sens życiu, pomagają człowiekowi w tworzeniu i urealnieniu przyszłości, pomagają mu wreszcie w odkrywaniu własnych możliwości”². Cele pobudzają ludzi do długotrwałych działań, a umiejętność ich wytyczania wymaga posiadania specyficznej zdolności do takiego patrzenia w przyszłość, by wyobrazić sobie to, czego nie ma jeszcze w rzeczywistości.

Następstwem celów są plany życiowe³, określane jako zbiór czynności realizowanych dobrowolnie przez jednostkę, ukierunkowanych na cel i kontrolowanych za pomocą woli. Swoim zasięgiem obejmują przygotowanie, realizację i ocenę urzeczywistnienia planów⁴. Uogólniając, plan to konkretny obraz życia, wybrana koncepcja, którą należy zrealizować⁵.

---

¹ CBOS, *Plany, dążenia i aspiracje życiowe młodzieży. Komunikat z badań*, Warszawa 1999, s. 3.

² Z. Zaleski, *Psychologia zachowań celowych*, Warszawa 1991, s. 67.

³ T. Mądrzycki, *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*, Gdańsk 2002, s. 122.

⁴ Tamże, s. 72.

⁵ T. Hejnicka-Bezwińska, *Orientacje życiowe młodzieży*, Bydgoszcz 1997, s. 46.

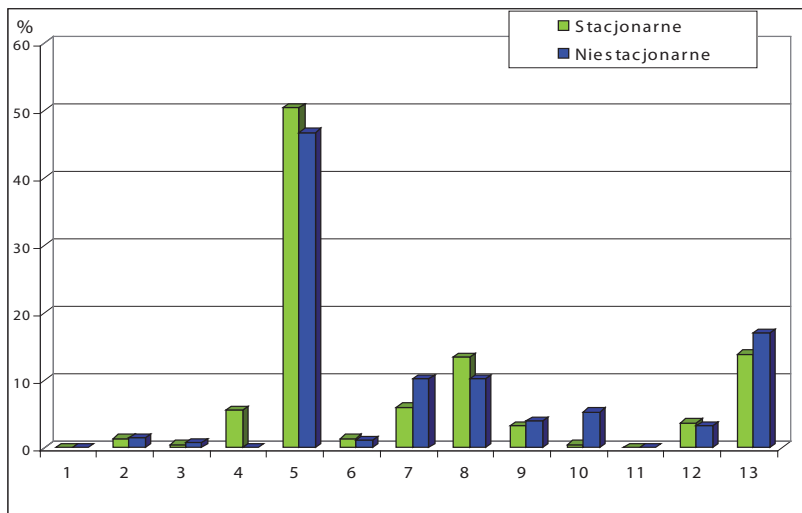
Istnieje społeczna potrzeba popularyzacji wiedzy na temat projektowania przyszłości, zwłaszcza wśród ludzi młodych. Przeprowadzono więc badania wśród studentów UJK, w których zapytano: jakie są twoje plany życiowe? Zagadnienia koncentrowały się przede wszystkim wokół planów zawodowych młodzieży, ich marzeń dotyczących życia rodzinnego oraz cenionych wartości.

Każdy młody człowiek ma inny przepis na życie. Plany i aspiracje ludzi różnią się między sobą. Jednak wszystkie dążenia mają jeden wspólny czynnik i sprwadzają się do tego, aby być szczęśliwym człowiekiem. Większość młodzieży podstaw swojego szczęścia upatruje w odpowiednim wykształceniu. Niewątpliwie odgrywa ono bardzo ważną rolę w dobie globalizacji, która niesie ze sobą wiele zmian również na rynku pracy. Najistotniejsze z nich to bezrobocie oraz rosnące wymagania wobec kandydatów do pracy. Wykształcenie zaczyna być traktowane jako forma ochrony przed bezrobociem i jako inwestycja mająca zapewnić lepsze zarobki i perspektywy zawodowe. Wybór odpowiedniej szkoły jest zatem ważnym elementem będącym wstępem do otrzymania wymarzonej pracy. W związku z tym, że jest to tak ważna decyzja, rzutuująca na całe dorosłe życie, jest ona również niebywale trudna. Cieszy zatem fakt, iż młodzi ludzie w kształtowaniu własnej przyszłości wykazują się wielką dojrzałością. W pierwszej kolejności polegają bowiem na sobie, swoich przekonaniach i zainteresowaniach. Kierują się własnym dobrem, a nie tylko radami i opiniami innych ludzi. Wybierając konkretny kierunek studiów, znaczna większość respondentów zwraca uwagę na to, jakie umiejętności mogą dzięki niemu zdobyć oraz czy będą one pomocne w znalezieniu i wykonywaniu intratnego zawodu. W mediach często promowane są nowoczesne kierunki, które mają przynieść po skończonych studiach dobrą posadę, duże dochody i prestiż. Stąd też młodzi ludzie podatni na wszelką innowację, mimo całkiem innych zainteresowań nie zawsze zgodnych z kierunkiem kształcenia, decydują się na wybór kierunku studiów, który ma im przynieść dużą szansę na rynku pracy. Respondenci zatem biorą również pod uwagę szanse, jakie daje wybrany kierunek na zatrudnienie (8,95%). Wolą mieć bowiem pewność, że po zakończeniu nauki nie będą mieli problemu ze znalezieniem pracy, nawet jeśli będzie się to wiązało z wykonywaniem niezbyt lubianych czynności. Ważnym czynnikiem, który umotywował studentów studiów stacjonarnych do podjęcia kierunku, była łatwość w studiowaniu. Za tym opowiedziało się 6,74% studentów studiów stacjonarnych. W związku z tym wybierają oni uczelnie, które nie przysporzą im wielu kłopotów, nie będą naciskać i nie będą wywierać na studentów presji. Również takie łatwe kierunki są wybierane po to, aby zaimponować w grupie rówieśników, że mimo np. wielu problemów z nauką w szkole średniej kontynuują ją lub też

dlatego, iż zdają sobie sprawę, że bez wyższego wykształcenia nie zaistnieją na rynku pracy. Respondenci natomiast, decydując o wyborze kierunku studiów, nie brali pod uwagę takich czynników jak: tradycja rodzinna, duża szansa na wysokie zarobki po ukończeniu studiów oraz modny kierunek.

Podając naukę na wybranej uczelni, młodzi liczą na to, iż otworzy im ona drogę do zdobycia wymarzonego zawodu. Większość studentów UJK wybiera zawody wymagające wyższego humanistycznego wykształcenia: nauczyciele, prawnicy. Takiego wyboru dokonało 48,39% badanych. Znacznie rzadziej wybierane są zawody wymagające umiejętności matematycznych nawet w niewielkim stopniu. Inżynierowie, ekonomiści czy bankowcy są zatem pracownikami poszukiwanymi na rynku pracy. Młodzi o wiele pewniej czują się w zawodach humanistycznych, ściśle traktują natomiast jako zło konieczne. Wybierając zawód, w pierwszej kolejności kierują się własnymi zainteresowaniami, nie chcą wykonywać pracy, która ich nie interesuje bądź też może sprawiać im trudności, nawet jeśli będzie przynosić korzyści materialne. Studenci chcieliby wykonywać zawody zgodne z ich wykształceniem oraz takie, które nie wymagają od nich wysiłku fizycznego. Większość młodzieży woli „siedzieć za biurkiem”, niż wykonywać ciężką pracę fizyczną, nawet jeśli ta posada miałaby przynieść im o wiele większe profity finansowe. Młodych pociągają również zawody „mundurowe”, do których można zaliczyć: wojsko, policję, straż pożarną itp. Przy ich wyborze kierują się nie tylko zainteresowaniami, ale także prestiżem i wysokością zarobków. Poza tym młodzi lubią smak ryzyka i adrenalinę, dlatego wybierają zawody niebezpieczne. Najmniejszą popularnością cieszą się natomiast takie zawody jak: rzemieślnicy, robotnicy wykwalifikowani, rolnicy czy ogrodnicy. Są one uważane za zbyt nudne, a ich wykonywanie wiąże się ze wstydem i brakiem prestiżu społecznego.

Zanim młody człowiek podejmie decyzję dotyczącą przyszłego zawodu i wybierze odpowiedni kierunek studiów, musi wziąć pod uwagę przede wszystkim to, na jakie zawody jest zapotrzebowanie w jego miejscu zamieszkania. Znaczna większość przebadanych studentów uważa, że w miejscach ich zamieszkania istnieje duże zapotrzebowanie na pracowników fizycznych, zwłaszcza pracowników budowlanych. Potrzebni są również pracownicy służby zdrowia oraz specjaliści takich zawodów jak: prawnik, informatyk, ekonomista, makler. To właśnie w tych zawodach studenci widzą możliwość zatrudnienia. Część z nich decyduje się zatem na studia umożliwiające im podjęcie tego rodzaju pracy. Wiążą oni bowiem swoje życie zawodowe i rodzinne z miejscem, w którym obecnie mieszkają. Coraz częściej dzieje się tak, że to właśnie miejsce zamieszkania wymusza na młodych podjęcie konkretnego kierunku studiów,

- 1 – robotnicy wykwalifikowani, rzemieślnicy
- 2 – zawody współczesne: makler, bankowiec, ekonomista
- 3 – technicy różnych specjalności
- 4 – informatycy, inżynierowie
- 5 – nauczyciele, prawnicy, zawody wymagające wyższego wykształcenia humanistycznego
- 6 – wolne zawody: artyści, pisarze itp.
- 7 – personel administracyjny, pracownicy biurowi
- 8 – zawody „mundurowe”
- 9 – właściciele firm, biznesmeni
- 10 – kadra kierownicza, dyrektorzy, prezesi
- 11 – rolnicy, ogrodnicy
- 12 – inne zawody
- 13 – trudno powiedzieć

Wykres 1. Zawód planowany przez badanych w najbliższej dekadzie

Źródło: Badania własne.

a w przyszłości określonego rodzaju pracy. Młodzi dostrzegają tym samym, iż w miejscach, gdzie mieszkają, jest bardzo dużo pracowników biurowych. Unikają więc tego rodzaju studiów, bo wiedzą, że otrzymanie takiego zatrudnienia w ich miejscowości będzie niemożliwe. Chyba, że planują oni wyprowadzkę i zmianę miejsca zamieszkania.

Niechęć do wykonywania określonych zawodów wiąże się z brakiem prestiżu społecznego. To właśnie on określa, co we współczesnym świecie warto robić, a czego unikać. Opinia społeczeństwa jest w dzisiejszych czasach bardzo ważna dla młodego człowieka, dlatego też w planowaniu swojej przyszłości skupia się on na wyborze zawodu, który przyniesie mu akceptację i uznanie w oczach innych ludzi. Badani studenci jako najbardziej prestiżowe i cieszące się największym zainteresowaniem wskazywali w pierwszej kolejności takie

profesje jak: prawnik, informatyk, ekonomista, makler (44,4% badanych). Dość dużo wskazań dotyczyło również służby zdrowia (14,44%). Zawód lekarza i pielęgniarki od dawna cieszy się dużym poważaniem. Wiąże się to nie tylko z koniecznością posiadania ogromnych umiejętności i wiedzy potwierdzonych wieloletnimi studiami, ale także z faktem, iż praca ta polega na ratowaniu zdrowia i życia ludzkiego. W ostatnich latach na pierwsze miejsce wśród zawodów prestiżowych wysunął się zawód pracownika budowlanego. Praca uważana do tej pory za zbyt ciężką i przynoszącą niewielkie zyski obecnie jest bardzo popularna. Wyboru tego rodzaju profesji dokonało ponad 7% respondentów. Wynika to prawdopodobnie z niszy, jaka powstała w tym zakresie na rynku pracy, a to z kolei wpływa na wysokość zarobków pracowników budowlanych. Co więcej, nowe techniki i nowinki budowlane wymagają od ich wykonawców nabycia odpowiednich umiejętności i ciągłego dokształcania. Dlatego też pracownicy budowlani uważani są za jednych z najlepiej wykształconych, co niewątpliwie podwyższa ich prestiż i szacunek społeczny.

Wybór zawodu zgodnego z własnymi zainteresowaniami oraz wykształceniem, a także dającego prestiż i uznanie społeczne to tylko pierwszy krok do zdobycia upragnionego zawodu. Młodzi ludzie zdają sobie jednak sprawę, iż nie daje to pewności, że właśnie tę pracę będą w przyszłości wykonywać. Przebadani studenci w przeważającej większości przyznają, że odpowiednie wykształcenie, a tym samym zdobyta wiedza są ważne w zdobyciu zawodu, jednak nie najważniejsze. W pierwszej kolejności liczy się bowiem protekcja i znajomości. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest wszechobecne i pogłębiające się bezrobocie, a także popularność i obleganie niektórych zawodów. Duża konkurencyjność oraz podobne kwalifikacje wymuszają wśród kandydatów na dane stanowisko uciekanie się do bardziej drastycznego środka, jakimi jest protekcja. Niewielki procent respondentów decydującą rolę przypisuje szczęśliwemu losowi oraz zapotrzebowaniu na rynku pracy. Popularność jednych zawodów stwarza bowiem niszę wśród innych. Co po pewnym czasie przyczynia się do popularyzacji kierunków niechętnie dotąd podejmowanych. Osoby biorące udział w badaniu uznały natomiast, że najmniejsze znaczenie w znalezieniu pracy ma płeć, a także spryt, wysokie ambicje oraz wygląd osobisty kandydata.

Mimo że uroda kandydata na dane stanowisko nie jest rzeczą istotną, to pracodawca bierze pod uwagę inne cechy, jakimi powinien odznaczać się przyszły idealny pracownik. Według przebadanych respondentów najbardziej pożądaną cechą na rynku pracy jest dyspozycyjność. Kolejne to: kwalifikacje zawodowe oraz doświadczenie. Widać zatem, że w dzisiejszych czasach odpowiednie wykształcenie nie jest wyznacznikiem sukcesu zawodowego. Potrzebne jest jeszcze

doświadczenie, o które obecnie jest bardzo trudno, oraz oddanie dla pracy. To natomiast odbija się na życiu rodzinnym, przez co młodzi ludzie coraz rzadziej decydują się na założenie rodziny. Z kolei pracodawca nie jest zainteresowany sytuacją rodzinną pracownika, tym jak długo pozostawał on bez pracy oraz jaka jest jego płeć. Ważny jest dla niego jedynie profesjonalizm i zaangażowanie w wykonywanie swoich obowiązków.

Znajomości i protekcje na rynku pracy, decydujące o otrzymaniu zatrudnienia, powodują, że młodzież nie ma motywacji do podejmowania studiów, do uzyskiwania jak najlepszych rezultatów i poszerzania wiedzy. Wykształcenie bowiem nie daje im gwarancji otrzymania stanowiska zgodnego z ich kwalifikacjami. Podejmując jednak studia wyższe, młodzi liczą na to, że będą pracować w wyuczonym zawodzie. Jedynie niecałe 15% respondentów traktuje studia jako element podnoszący ich szanse na rynku pracy bądź zwyczajnie konieczny, aby wykonywać jakikolwiek zawód. Dyplom wyższej uczelni stanowi dla nich dodatek lub ochronę przed bezrobociem. Większość studentów bowiem obawia się tego, że nie znajdzie pracy po ukończeniu studiów. Pewnych zatrudnienia jest jedynie 4% badanych studentów. Prawie połowa badanych obawia się jednak tego, że po ukończeniu studiów pozostanie bez pracy, a tym samym bez środków do życia. Lęk przed bezrobociem jest jak najbardziej uzasadniony, gdyż jak podają źródła, bezrobocie dotyka głównie ludzi młodych w wieku 25–34 lat⁶, czyli tuż po ukończeniu studiów. Wśród osób bezrobotnych w Polsce nadal wzrasta liczba kobiet w wieku aktywnego rodzicielstwa (25–35 lat), zwłaszcza posiadających rodzinę. Często posiadanie dzieci i sprawowanie nad nimi opieki zniechęca pracodawców do ich zatrudnienia⁷.

Osoby mające pewność zatrudnienia po ukończeniu studiów bądź też te zdeterminowane do znalezienia pracy w wyuczonym zawodzie, zgodnym z ich kwalifikacjami, nie decydują się na podjęcie pierwszej oferowanej im pracy. Skrupulatnie też rozpatrują ważne dla nich aspekty zawodowe, jakie prezentują oferowane im stanowiska. W podjęciu pracy zarobkowej studenci UJK biorą pod uwagę przede wszystkim pewność utrzymania danej posady. Młodzi nie chcą bowiem żyć w ciągłej niepewności, czy za kilka miesięcy nie stracą pracy. Co więcej, stabilizacja zawodowa pozwala snuć plany na przyszłość. Dla młodych ludzi ważne jest również to, aby praca, którą muszą wykonywać, była ciekawa. To z pewnością podnosi efektywność wykonywanych obowiązków.

---

⁶ http://www.stat.gov.pl/dane_spol-gosp/praca_ludnosc/kwart_inf_ryn_pracy/2005/I/tab3.pdf

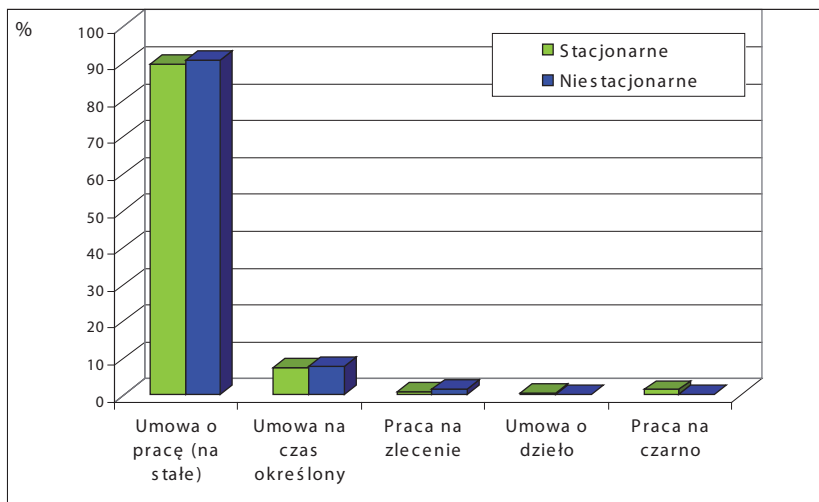
⁷ M. Balicka, *Udręka zbędnych rąk*, „Polityka” 2000, nr 46.

Zadowolony pracownik chętniej przychodzi do pracy i lepiej wykonuje powierzone mu zadania. Obok satysfakcji zawodowej w przyszłej pracy ważna jest również wysokość zarobków. Dobrze płatna praca pozwala na godne życie, zaspokaja wszelkie materialne potrzeby i daje zadowolenie z życia. To natomiast jest bardzo ważne dla młodych ludzi, którzy dopiero wchodzi na rynek pracy, a tym samym rozpoczynają dorosłe życie. Chcą, aby było ono ciekawe i mało stresujące. Przyszłym pracownikom nie zależy natomiast na wyjazdach zagranicznych oraz piastowaniu stanowisk kierowniczych. Dlatego też zajęcia oferujące takie możliwości nie są dla nich ciekawe i pożądane.

Zastanawiając się nad wyborem przyszłego zawodu, młodzi ludzie biorą pod uwagę wiele czynników. Jednym z nich jest odległość miejsca pracy od domu. Bez względu na to, czy zdecydują się na pozostanie w obecnym miejscu zamieszkania, czy też zechcą je zmienić, młodzi chcą, aby droga, jaką trzeba pokonać, aby do niej dotrzeć, była jak najkrótsza. Czas ten można bowiem przeznaczyć na wiele innych, pożytecznych rzeczy, np. na zabawy z dziećmi. Młodzi powinni zatem zastanowić się, jaki procent czasu w ciągu dnia są gotowi poświęcić na dojazdy do miejsca pracy. Badani doszli do wniosku, iż praca powinna być w miejscu zamieszkania w jak najbliższej odległości od domu, ponieważ wiąże się to z najmniejszą utratą cennego czasu dla życia rodzinnego. Na prace na terenie miasta zdecydowało się 31,12% młodzieży. Dość duża liczba młodych byłaby również w stanie zaakceptować odległość miejsca pracy do 25 km od domu. Najmniej dogodną odległością między pracą a domem według respondentów jest od 25 km do 50 km i więcej.

Planując swoją przyszłą karierę zawodową, młodzież musi odpowiedzieć sobie na wiele pytań. Mogą one wydawać się mało istotne, jednak rozpatrywane w całości dają dokładny obraz wymarzonego życia. Pierwszym z nich jest rodzaj zatrudnienia, na jaki zdecydują się młodzi ludzie, podejmując swoją pierwszą pracę. Większość wybrałaby umowę o pracę na stałe (90,32%). Młodzi ludzie wychodzą z założenia, że tylko umowa o pracę na stałe jest gwarantem stabilnego życia. Tylko taka umowa przyczynia się do tego, iż stają się wiarygodniejsi we wszystkich dziedzinach życia. Nie mają przeszkód do zaciągania kredytów, mogą założyć rodzinę itp. Alternatywą mogłaby być jedynie umowa na czas określony (7,66%). Młodzież nie chce natomiast podejmować pracy na zlecenie lub umowę o dzieło. Równie niepopularna jest praca na czarno. Taki rodzaj zatrudnienia do niczego ich tak naprawdę nie zobowiązuje i stawia w sytuacji, w której nie mogą o sobie powiedzieć, iż mają stabilną pracę. Zawsze będą myśleć co dalej. Współczesna rzeczywistość motywuje ich zatem do większej mobilizacji w szukaniu wymarzonej pracy, do podejmowania ryzyka i aktywności.

Wykres 2. Optymalny rodzaj zatrudnienia dla badanych

Źródło: Badania własne.

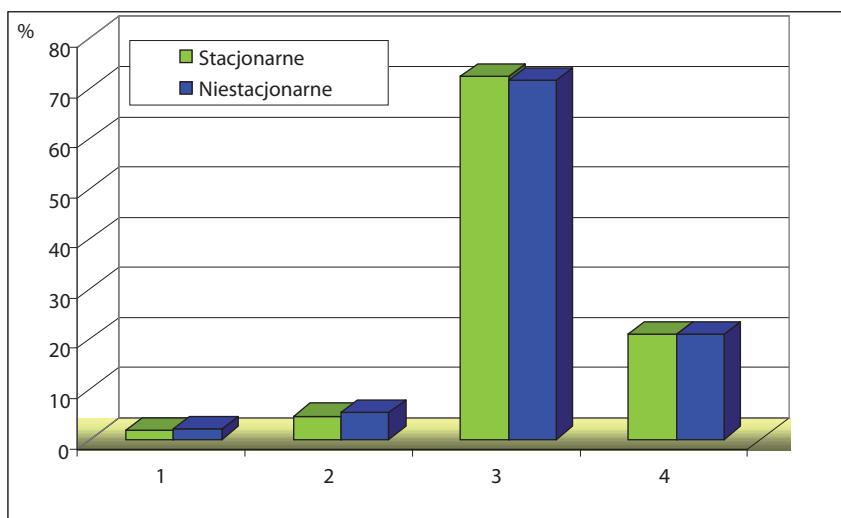
Każdy człowiek wchodzący na rynek pracy musi liczyć się z tym, że poszukiwanie odpowiedniego stanowiska może trwać dłużej niż to pierwotnie założył. Brak miejsc pracy w danym regionie, nieadekwatne kwalifikacje, wysokie wymagania pracodawców itp. opóźniają podjęcie pracy przez młodych ludzi. W takiej sytuacji należy zastanowić się, jakie podjąć działania, aby okres pomiędzy studiami a podjęciem pracy zgodnej z kwalifikacjami nie był czasem straconym. Może on bowiem wpływać destrukcyjnie na młodych ludzi, szczególnie w sferze psychicznej. Okres pozostawania bez pracy połączony z nudą może doprowadzić do uczucia bezsensu życia i depresji⁸. Decyzje młodych ludzi dotyczące działań podejmowanych w sytuacji trudności ze znalezieniem pracy w wymarzonej zawodzie są niewątpliwie odzwierciedleniem współczesnego świata i odpowiedzią na jego wymagania. Studenci bowiem w pierwszej kolejności zdecydowaliby się na uczestnictwo w kursach doszkalających lub na zmianę zawodu, kierując się zapotrzebowaniem na rynku pracy. Wielu ankietowanych odpowiedziało, że jeśli mieliby problemy ze znalezieniem pracy, podjęliby decyzję o wyjechaniu za granicę lub też założyliby własne działalności gospodarcze. Można zatem stwierdzić, że globalne zmiany dają młodym ludziom

⁸ H. Marzec, *Bezrobocie jako czynnik kryzysowy we współczesnej rodzinie polskiej*, w: *Problemy współczesnej rodziny w Polsce*, red. H. Cudak, Piotrków Trybunalski 1998, s. 242–243.

szansę na samorealizację, rozwijanie własnych umiejętności, zwiększanie standardu życia i nabywanie kompetencji zawodowych. Niepokojącym sygnałem staje się odpowiedź, że studenci wzięliby taką pracę, jaka jest, nieważne w jakim zawodzie, nawet poniżej kwalifikacji. Myślę, że jest to odpowiedź na sytuację panującą na rynkach pracy w Unii Europejskiej. Młodzi ludzie zdają sobie sprawę z trudności w znalezieniu wymarzonej pracy. Stąd też często zdarza się tak, że osoba po ukończonej uczelni, będąc gotowa do podjęcia pracy, chwytą jakąkolwiek zajęcie przynoszące niskie dochody, aby tylko zaistnieć na rynku pracy.

Po ukończeniu studiów młodzi ludzie rozpoczynają dorosłe życie. Większość z nich postanawia się usamodzielnąć, założyć rodzinę i żyć na własny rachunek. Jedni starają się wtedy jak najaktywniej realizować plany na przyszłość, inni nie chcą nic zmieniać – wolą odwlekać moment wejścia w dorosłość. Młodzi biorący udział w badaniu deklarują, iż w przyszłości będą utrzymywać się sami. Nie chcą być ciężarem dla rodziców, czy czuć się uzależnieni od partnera. Posiadanie własnych pieniędzy daje bowiem poczucie niezależności i bezpieczeństwa. Tylko 3,63% woli być na utrzymaniu partnera, zajmować się domem i nie martwić się o byt rodziny. Jedynie niewielka część młodzieży deklaruje chęć pozostawania na utrzymaniu rodziców.

Młodzi biorący udział w badaniu zostali także zapytani o to, jak chcieliby, aby wyglądało ich życie za 10 lat. Respondenci wypowiedzieli się m.in. na temat wymarzonego zawodu, sytuacji rodzinnej, materialnej oraz miejsca zamieszkania. W dzisiejszych czasach ważne jest, aby wszystkie podejmowane plany i działania miały swoje odzwierciedlenie w przyszłości. Młodzi dobrze o tym wiedzą i starają się myśleć perspektywicznie, a nie tylko żyć dniem dzisiejszym. Każdy z nich ma już dokładne wyobrażenie o swojej przyszłości i konsekwentnie dąży do realizacji swoich marzeń. Studenci w swoich przyszłych planach wykazują niezwykłą dojrzałość. Obserwując współczesny świat i zachodzące w nim zmiany, studenci widzą potrzebę pokierowania swoimi decyzjami tak, aby zapewnić sobie szczęśliwą życie na długie lata. Mają swoje marzenia i oczekiwania, które pragną spełnić. Najważniejszą decyzją jest określenie swojej sytuacji rodzinnej oraz ściśle związane z nią zamierzenia dotyczące życia rodzinnego. Większość studentów w obecnych czasach marzy o założeniu rodziny, o kochającej drugiej połowie i dzieciach. Niewiele ponad 5% zamierza wyjść za mąż/ożenić się, ale nie chce mieć dzieci. Najmniejszy odsetek badanych przyznaje, iż planuje samotnie spędzić życie bądź też żyć w tzw. wolnym związku. Postępujące w ostatnich latach przemiany kulturowe, prądy globalizacji, dominacja sfery ekonomicznej nad wartościami humanistycznymi, spowodowały wykreowanie

- 1 - będę samotny(a)
 2 - będę miał(a) żonę (męża), ale nie będę miał(a) dzieci
 3 - będę miał(a) żonę (męża) i dzieci
 4 - trudno powiedzieć

Wykres 3. Przewidywana przez badanych sytuacja rodzinna za 10 lat

Źródło: Badania własne.

określonych modeli funkcjonowania w społeczeństwie, ludzi silnych, skutecznych w działaniu, częściowo lub całkiem zmarginalizowanych. Skutkiem tego są przeobrażenia w rodzinie polskiej. Miejsce rodzin tradycyjnych zajęły rodziny współczesne, a więc: małe, najczęściej dwupokoleniowe z małą liczbą dzieci⁹. Współczesność to także coraz niższy wskaźnik zawierania małżeństw, spadek urodzeń dzieci oraz zwiększona liczba rozwodów¹⁰. Nie można zapomnieć także, iż coraz więcej młodych ludzi rezygnuje z założenia rodziny i decyduje się na samotne życie. Obawiają się oni odpowiedzialności za drugiego człowieka oraz zbyt dużych kosztów utrzymania rodziny. Dlatego tak krzepiący jest fakt, że młodzi studenci biorący udział w badaniu w większości pragną zakładać rodziny, opiekować się dziećmi i prowadzić ustabilizowane życie. Znaleźli się również tacy, którzy nie potrafi powiedzieć, jak w przyszłości będzie wyglądało ich życie rodzinne. Taki wynik może świadczyć o zupełnym nieprzygotowaniu

⁹ Z. Tyszka, *Rodzina we współczesnym świecie*, Poznań 2002, s. 20.

¹⁰ *Raport o sytuacji polskich rodzin*, Pełnomocnik Rządu do Spraw Rodziny, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. Biuro PRdSR, Warszawa 1998, s. 34.

respondentów do dorosłego życia, a także podejmowania decyzji o założeniu rodziny. Możliwe jest także, iż ta grupa badanych osób żyje dniem dzisiejszym, nie martwi się o jutro i o to co będzie najbliższej przyszłości. Można również w tej sytuacji rozpatrzyć inny aspekt, a mianowicie młodzi ludzie, egzystując w dzisiejszym świecie, obserwując zmagania w walce o lepsze jutro, widzą jak ciężko jest pozyskać dobrą pracę i dlatego też nie potrafią określić własnej sytuacji rodzinnej, bo nie są pewni swojego losu.

Zakładając rodzinę, należy również pomyśleć o tym, aby zapewnić jej bezpieczeństwo i utrzymanie. Zatem kolejnym aspektem, jaki musi zaplanować młody człowiek, jest praca, która oprócz satysfakcji osobistej zapewni godne życie na odpowiednim poziomie. Dla większości z nich wymarzona praca to ta w zakładzie państwowym, gdzie stanowisko daje poczucie bezpieczeństwa i stabilności. Młodzi uznają tego rodzaju zatrudnienie za „dożywotnie”, czyli najczęściej na czas nieokreślony. Co więcej zakłady państwowe zapewniają swoim pracownikom wiele tzw. bonusów, a więc bony, paczki, premie uznaniowe, trzynastą pensję itp. Nie wszystkich jednak zadowala „ciepła posadka” w urzędzie. Młodzi dzisiejszych czasów potrzebują odrobiny adrenaliny i wyzwań, które pozwolą im w pełni się realizować oraz rozwijać zdolności i umiejętności. To też dość spora część młodzieży decyduje się na poprowadzenie własnej firmy. Pomimo ogromnego ryzyka prowadzenie własnego biznesu, przy odrobinie wysiłku i zaangażowania, daje satysfakcję i duże zyski materialne, które w dzisiejszych czasach stanowią ważny element życia. Wybór pomiędzy tymi dwoma wariantami zależy przede wszystkim od osobowości i temperamentu pracowników. Osoby wykazujące niebywały talent w prowadzeniu własnego biznesu mogą okazać się bezwartościowi, pracując dla kogoś, i odwrotnie ci wykazujący się wielką aktywnością w pracy w zakładzie państwowym mogą nie poradzić sobie w prowadzeniu firmy. Badania pokazują także, iż w obecnych czasach młodzi ludzie nie chcą pracować na roli bądź też pozostawać w domu i opiekować się dziećmi. Taki wybór życiowy nie daje bowiem odpowiedniego statusu i nie zapewnia odpowiednich profitów finansowych. Aspekty te w dobie nasilającego się bezrobocia i kryzysu stawiane są na pierwszym miejscu w hierarchii ważności. Zaskakujące jest natomiast, że młodzi stosunkowo rzadko zaznaczali takie pozycje jak: praca za granicą czy praca w firmie zagranicznej.

Określając rodzaj pracy, jaki będą wykonywać w przyszłości, młodzi ludzie biorą również pod uwagę wysokość zarobków, jakie mogą dzięki niej uzyskać. Odpowiednio wysokie wynagrodzenie pozwala bowiem otaczać się drogimi gadżetami i dobrami materialnymi, które w oczach innych ludzi sytuują nas na odpowiednio wysokim miejscu w hierarchii społecznej. Obecnie młodzież ma-

rzy o tym, aby w przyszłości posiadać dom z ogrodem lub mieszkanie. Większość traktuje je nie tylko jako element ułatwiający i polepszający standard życia, ale także jako dobrą inwestycję, w której można ulokować swoje środki finansowe i w przyszłości z zyskiem ją spieniężyć. Z tego samego powodu prawie 10% respondentów myśli o tym, aby posiadać własną firmę. Znacznie niższą pozycję w hierarchii pożądaných dóbr materialnych zajmuje samochód oraz inne gadzety popularne w dzisiejszych czasach. Te bowiem szybko tracą na wartości i nie mogą być traktowane jako inwestycja na przyszłość. Mogą natomiast określać status społeczny „tu i teraz”.

Decydując się na posiadanie domu bądź też mieszkania, młodzi ludzie muszą w pierwszej kolejności ustalić miejsce przyszłego zamieszkania. Jak wynika z badań, wśród młodzieży znacznie popularniejsze jest mieszkanie w niezbyt dużym mieście lub na wsi. Bezwzględnie łączy się to z marzeniami o posiadaniu rodziny i z troską o jej dobro i bezpieczeństwo. To bowiem z dala od zgiełku miast najlepiej jest wychowywać dzieci i prowadzić spokojne życie wolne od nadmiaru stresu. Jednocześnie powszechnie wiadomo, iż to właśnie w dużych miastach łatwiej jest znaleźć zatrudnienie bądź też zmienić miejsce pracy. Można zatem wnioskować, że młodzi dokonali dokładnego rozeznania dotyczącego rodzaju pożądaných pracowników w miejscu, gdzie planują się osiedlić w przyszłości. Co więcej, obecny rozwój techniki umożliwia pracę na odległość. Również przekwalifikowywanie się i doksztalcanie nie stanowi obecnie problemu nawet dla mieszkańców małych wiosek.

Rozpatrując aspiracje i plany współczesnej młodzieży, można nie tylko zobaczyć, jaki jest ich przepis na życie, ale także bez trudu określić ich pogląd na świat i preferowane wartości, którymi się kierują. Dla wielu wartości traktowane są jak drogowskazy, którymi należy się kierować w życiu. Mówią, co jest dobre, słuszne, ogólnie pożądané i oczekiwane przez społeczeństwo. Wartości to standardy postaw i zachowań ludzkich. Określają, kim jesteśmy, jak żyjemy i jak traktujemy innych ludzi. Poznanie hierarchii wartości współczesnej młodzieży umożliwi przede wszystkim lepszą orientację w stanie jej świadomości. Pozwala lepiej zrozumieć cele i dążenia dziewcząt i chłopców. Ułatwia analizę potrzeb życiowych młodych. Służy także przewidywaniu dalszych dążeń i zachowań młodego pokolenia, co ma niebagatelne znaczenie dla prognozowania rozwoju społecznego¹¹.

---

¹¹ M. J. Szymański, *W poszukiwaniu drogi. Szanse i problemy edukacji w Polsce*, Kraków 2004, s. 115–116.

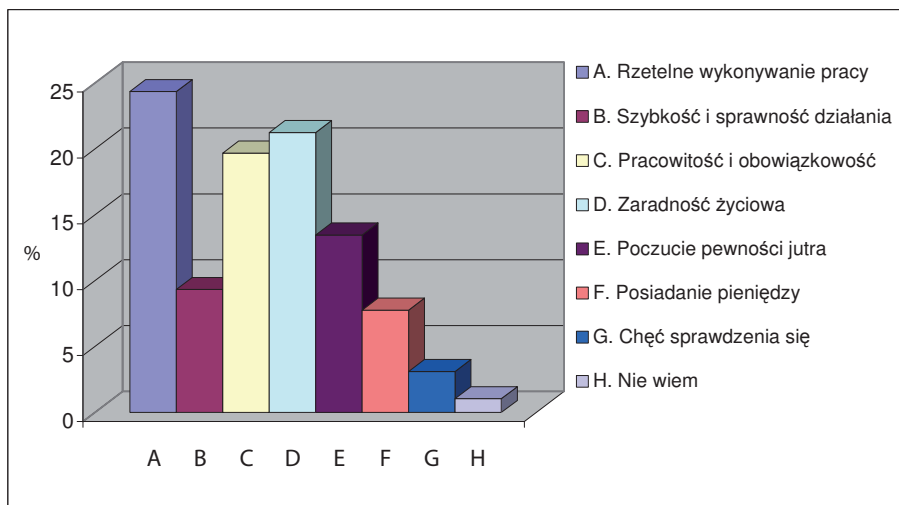

Udane życie rodzinne i posiadanie dzieci obecnie stanowi dominującą wartość dla ponad połowy badanych. Bardzo ważne są również miłość i przyjaźń. Poza tym młodzi chcą zdobyć ciekawą pracę zgodną z uzyskanymi kwalifikacjami. Znacznie więcej młodzieży stawia na spokojne życie bez kłopotów i konfliktów niż na życie barwne, pełne rozrywek. Zupełnie na znaczeniu straciły natomiast takie wartości jak: zdobycie władzy politycznej, możliwość podejmowania decyzji w sferze gospodarczej, udane życie seksualne, a nawet osiągnięcie sukcesu w dziedzinie nauki czy sztuki. Młodzi ludzie o wiele wyżej w hierarchii stawiają wykształcenie niż zdobycie majątku czy osiągnięcie wysokiej pozycji społecznej. Budujący wydaje się fakt, iż dzisiejsza młodzież w swoim życiu kieruje się takimi wartościami jak udane życie rodzinne i miłość, odrzucając chęć zdobycia majątku i życie pełne rozrywek. Świadczy to o dużej dojrzałości młodzieży. Należy to docenić, szczególnie w czasach, gdy mamy do czynienia z bezwzględnością w walce o byt i wyścigiem szczurów obowiązującym na rynku pracy.

Każdy z nas kieruje się w życiu jakimiś wartościami. Jedni cenią sobie miłość i rodzinę, inni dążą do satysfakcji zawodowej i sukcesów w tej dziedzinie, jeszcze inni preferują wolność i zabawę. Zasady te często przenoszone są na życie zawodowe. To nimi kierujemy się m.in. przy wyborze stanowiska pracy, a także w czasie wykonywania powierzonych obowiązków. Tylko w takim bowiem przypadku mogą być one rzetelnie realizowane. Większość wartości jednak kształtuje się dopiero w toku kariery zawodowej. Dlatego też przed podjęciem pracy trudno jest określić, jakie wartości będą ważne w przyszłej pracy. Można jedynie wyrażać chęć co do tego, jakimi wartościami i zasadami chciałoby się kierować, poruszając się po rynku pracy. Kierowanie się zasadami w życiu zawodowym jest bardzo ważne zwłaszcza obecnie, w czasach, kiedy mówi się, że młodzi ludzie nie cenią żadnych wartości, a na arenie zawodowej kierują się wyłącznie chęcią zysku. Są zainteresowani jedynie rozwojem swojej kariery i pną się po jej szczeblach. Pracę traktują jedynie jako drogę do władzy, pieniędzy i wysokiego statusu społecznego. Udział w rynku pracy traktowany jest również jak „wyścig szczurów”, który trzeba wygrać za wszelką cenę, bez względu na konsekwencje. Osiągnięcie sukcesu zawodowego, w pewien sposób, niszczy system wartości młodych ludzi. Czy tak jest w rzeczywistości? Aby to sprawdzić spytano studentów UJK, jakie są ich preferowane wartości związane z orientacjami zawodowymi?

Przyglądając się wykresowi 4, można zauważyć, iż większość respondentów (24,35%) ceni sobie w pracy rzetelne wykonywanie obowiązków. Skupiają się na tym, aby wykonywać swoją pracę najlepiej jak tylko potrafią. Jest to niezwy-

Wykres 4. Preferowane wartości związane z orientacjami zawodowymi

Źródło: Badania własne.

kle pożądana wartość i jednocześnie cecha poszukiwana przez pracodawców. Podobnie jest z pracowitością i obowiązkowością, czyli wartościami cenionymi przez prawie 20% przebadanych studentów. Osoby odznaczające się powyższymi cechami i hołdujące tymże wartościom są niezwykle cenione i poszukiwane na rynku pracy. Dla dzisiejszej młodzieży ważna jest również zaradność życiowa. Dzięki niej można osiągnąć nie tylko sukces zawodowy. Jest ona również drogą do realizacji celów i dążeń życiowych. Osoby zaradne życiowo nie muszą bać się o swoją przyszłość, potrafią poradzić sobie bowiem w każdej, nawet najtrudniejszej sytuacji. Młodzi chcieliby również, aby ich przyszła praca dawała im poczucie pewności jutra. Lęk przed utratą źródła utrzymania niewątpliwie zmniejsza wydajność w pracy i powoduje życie w ciągłym stresie. Jest to niekomfortowa sytuacja dla każdego człowieka, tak więc planując swoją przyszłość, młodzież dąży do tego, aby przyszła praca dawała im poczucie stabilizacji i bezpieczeństwa materialnego na długi czas. Są to obawy słuszne i potwierdzone tym, co obecnie można zaobserwować na rynku pracy. Zatrudnienia na czas określony czy też na umowę zlecenie oraz coraz częściej powtarzające się sytuacje zwalniania z pracy uczuliły młodzież na to, aby w pierwszej kolejności zadbać o tę właśnie sferę życia zawodowego. Zdecydowana mniejszość respondentów, podejmując zatrudnienie, chce sprawdzić swoje umiejętności. Najmniejsza liczba respondentów nie wie, jakie wartości ceni w pracy i jakim zasadom ma być wierna. Prawdopodobnie nie zastanawiali się jeszcze nad tą

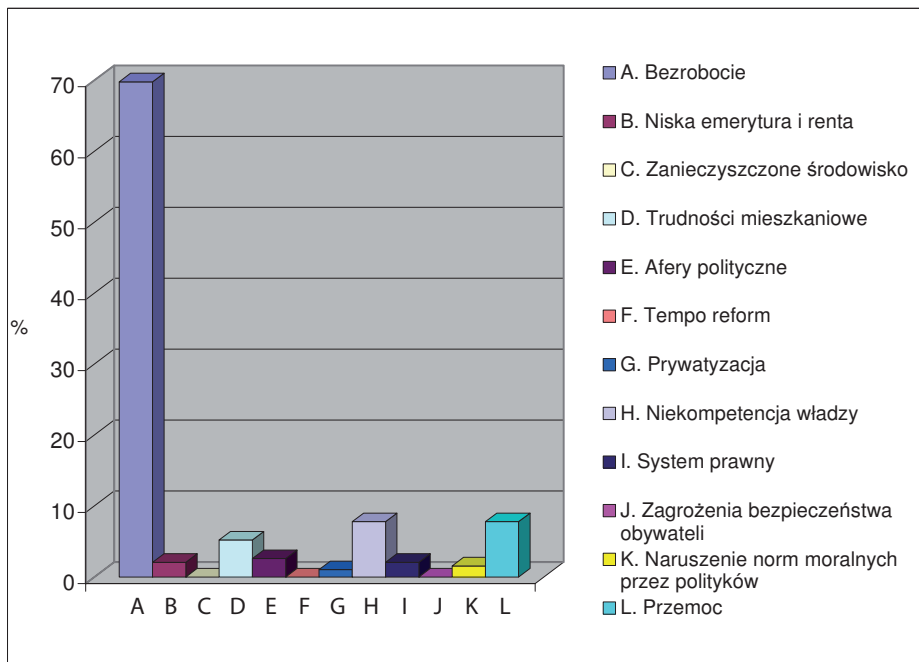
sferą życia zawodowego bądź czekają na podjęcie zatrudnienia, aby skryształować ważne dla nich wartości związane z orientacjami zawodowymi.

Poznanie preferowanych przez młodzież wartości życiowych i zawodowych dostarcza dość dokładnych informacji na temat współczesnej młodzieży, aby jednak doprecyzować ten obraz, warto również zapoznać się z preferowanymi przez nich wartościami moralnymi.

Znaczna liczba respondentów za najważniejszą wartość moralną uznaje silny charakter (28,95%). Na drugim miejscu znalazło się poczucie własnej godności (26,84%). Można zatem stwierdzić, iż badana grupa należy do ludzi ambitnych z silnymi charakterami i poczuciem własnej godności. Takie cechy charakterystyczne są dla dzisiejszego pokolenia egzystującego we współczesnym świecie. Aby zaistnieć, należy być: silnym, przedsiębiorczym, kreatywnym, ambitnym, mającym poczucie własnej godności człowiekiem. Te cechy są najczęściej promowane w mediach, a młodzież się z nimi utożsamia, wychodząc z założenia, że jeśli taka/taki nie będę wypadnę z „machiny postępu”. Ta sama młodzież do ważnych wartości moralnych nie zalicza życia zgodnego z zasadami religijnymi oraz rzetelności. Jest to zaskakujące, gdyż właśnie te wartości cenią w pierwszej kolejności, biorąc pod uwagę orientacje zawodowe. Być może rzetelność jest dla nich ważna tylko i wyłącznie przy wykonywaniu obowiązków zawodowych, natomiast w życiu osobistym schodzi na dalszy plan.

Wartości, jakim hołdują młodzi ludzie, ich cele i dążenia kreowane są nie tylko przez rodzinę i najbliższe otoczenie. Kształtują je przede wszystkim nastroje społeczne panujące w kraju. Aby znaleźć swój idealny przepis na życie, młodzi muszą dostosować się do tego, co „serwuje” im współczesność. Największy wpływ na plany życiowe polskiej młodzieży wywiera bezrobocie. Jest ono ważnym wyznacznikiem życia dla blisko 70% badanych. Coraz częściej dochodzi do świadomości ludzi młodych zagrożenie bezrobociem. Widmo rysującego się bezrobocia po ukończonych studiach to dla wielu młodych ludzi bariera w procesie dalszego planowania swojej życiowej drogi. Młodzież zdaje sobie sprawę, że jeśli nie podejmie pracy, to i tym samym się nie usamodzieli. Znacznie mniejsza liczba respondentów wymieniła takie wartości moralne jak: niekompetencja władzy (7,81%), przemoc (7,81%) oraz trudności mieszkaniowe (5,21%). Jak pokazują dane, studenci nie dbają natomiast o środowisko. Nie interesuje ich również tempo reform oraz bezpieczeństwo obywateli, w tym własne. Uważają oni bowiem, że te sprawy ich nie dotyczą i nie mają na nie wpływu. Otrzymane dane obrazuje wykres 5.

Przed młodymi ludźmi stoi wiele wymagań i oczekiwań, którym powinni sprostać. Muszą dokonywać poważnych wyborów życiowych oraz kształtować

Wykres 5. Zjawiska społeczne, które mają największy wpływ na plany życiowe młodzieży

Źródło: Badania własne.

swoje przyszłe życie w dość trudnych warunkach, jakie oferuje im współczesny świat. Pomimo to starają się oni opracować swój idealny przepis na życie, który pozwoli im spełniać marzenia i cieszyć się każdym dniem. Nie wszystkie z nich zostaną zrealizowane, jednak wiara i konsekwencja w działaniu pozwolą osiągnąć wiele i czuć satysfakcję z własnych działań. Celem do życiowego sukcesu są przede wszystkim preferowane przez młodzież wartości: rodzina, miłość i przyjaźń.

BIBLIOGRAFIA:

- Balicka M., *Udręka zbędnych rąk*, „Polityka” 2000, nr 46.
- CBOS, *Plany, dążenia i aspiracje życiowe młodzieży. Komunikat z badań*, Warszawa 1999.
- Hejnicka-Bezwińska T., *Orientacje życiowe młodzieży*, Bydgoszcz 1997.
- Mądrzycki T., *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*, Gdańsk 2002.
- Problemy współczesnej rodziny w Polsce*, red. H. Cudak, Piotrków Trybunalski 1998.

Raport o sytuacji polskich rodzin, Pełnomocnik Rządu do Spraw Rodziny, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. Biuro PRdSR, Warszawa 1998.

Szymański M. J., *W poszukiwaniu drogi. Szanse i problemy edukacji w Polsce*, Kraków 2004.

Tyszka Z., *Rodzina we współczesnym świecie*, Poznań 2002.

Zaleski Z., *Psychologia zachowań celowych*, Warszawa 1991.

http://www.stat.gov.pl/dane_spolgosp/praca_ludnosc/kwart_inf_ryn_pracy/2005/I/tab3.pdf.

STRESZCZENIE

Aspiracje jako ważny element w rozwoju osobowości młodego człowieka, jako jeden z motywów jego aktywności, jako etap w planowaniu przyszłości są zagadnieniem wciąż wymagającym ustawicznego rozpoznawania i uwzględniania w pracy wychowawczo-dydaktycznej na każdym szczeblu edukacyjnym. Diagnoza aspiracji, dążeń pozwala na właściwe określenie celów i zadań procesu edukacyjnego. Dzisiejszy świat jest nieustanną ewolucją, do której w bardzo krótkim czasie młodzież musi się odnieść, w nim odnaleźć i funkcjonować.

Artykuł jest próbą spojrzenia na aspiracje edukacyjne, zawodowe studentów z intencją ukazania ważności prezentowanego problemu w kontekście zmian cywilizacyjnych i edukacyjnych. Tematem podjętych badań właściwych były aspiracje, plany na przyszłość studentów. Próbowano określić poziom i czynniki wpływające na ich kształtowanie. Badana młodzież, określając cele, do których chce dążyć, podejmując decyzje zawodowe, wybierając kierunki kształcenia, czyni to na własną odpowiedzialność. Warto więc przyrzeć się powodom podejmowania tak przecież ważnych decyzji w ich życiu. Poznać ich preferencje co do wyboru szkoły, zawodu, powody rezygnacji z dalszego kształcenia, bariery, których się obawiają, i wreszcie osoby, na które liczą w tak istotnym momencie życia.

SŁOWA KLUCZOWE: plany, dążenia, aspiracje.

SUMMARY

Aspiration is an important factor of developing young man's life, is one of motives his activity, as a stage in planning his future. Aspirations are the theme still demanding of recognition and taking them into account in didactic-educational work at each stage of education. Diagnosis of aspirations, plans let to describe proper courses and tasks of educational process. Contemporary world is unceasing evolution, to it youth should refer to, existing in it.

The article is a sample to look at students educational – professional aspiration with a view to present the problem in context of civilization and educational changes. The theme of undertaken research were aspirations and future plans the students. It was the temptation of describing their levels and factors their formation. Examined young people, described the courses of their educational aspirations, taking professional risk, make it on their own responsibility. It's worth to analyze the causes of taking such important decisions, and to know their preferences, barriers, they are afraid of, and people, their may count on in significant period of their life.

KEYS WORDS: recipe for life, plans, aspirations.